

**CENTRUL EUROPEAN DE STUDII
ÎN PROBLEME ETNICE
AL ACADEMIEI ROMÂNE**

Calea 13 Septembrie Nr.13, București, 71102

Tel/Fax: 3188138

Raport pe marginea Proiectului Legii Educației Naționale

Privind situația minorităților din perspectiva egalității de șanse

Nov. 2010

Recomandări

Din discuțiile din teren a reieșit că principala sursă de tensiune intercomunitară, care va fi accentuată prin aplicarea Proiectului Legii Educației Naționale, este separarea educației formale (educația în școală) pe criteriu etnic.

A doua cauză importantă, conform discuțiilor din teren, o constituie educația în familie pe un tipar care nu încurajează suficient multiculturalismul.

Interlocutorii au indicat ca principală soluție față de clivajul deja existent **reunificarea procesului de predare iar nu continuarea separării procesului educațional.**

Atât pentru români cât și pentru maghiari **desfășurarea de activități extracurriculare arondate direct sau indirect procesului educativ** constituie o altă cale pentru (re)construirea punților dintre cele două comunități.

Pentru etnicii maghiari, **predarea în procedură simplificată a limbii române, dar nu în același regim ca limbile străine**, constituie o soluție de moment pentru diminuarea decalajului de adaptare la realitățile economice și sociale. Limba română nu poate fi predată ca limbă străină pentru că are statut de limbă funcțională și este mijlocul prin care comunitatea se poate integra în societatea și economia națională.

Pentru toate persoanele intervievate **reducerea imixtiunii politice în procesul educativ a apărut ca o prioritate.** Astfel, atât actul de decizie managerială în educație cât și stabilirea programei școlare și implementarea ei concretă la clasă **prin manual trebuie să se profesionalizeze și să se stabilizeze fără implicația factorului politic**, în acord cu legile în vigoare și prevederile constituționale.

Art. 36, alin. 8 din secțiunea 10 prevede că: „[m]inoritățile naționale au dreptul la reprezentare în organele de conducere ale unităților de învățământ, ale inspectoratelor școlare sau ale instituțiilor echivalente, cu respectarea criteriilor de competență profesională, potrivit legii.” Considerăm că **nu este necesară o nouă reglementare** în vederea asigurării accesului reprezentanților minorităților naționale la ocuparea unor posturi de conducere în învățământ.

Legislația în vigoare nu conține restricții pe criterii etnice. Există suficiente mecanisme instituționale care previn discriminările de orice natură.

Înființarea unor centre regionale pentru forța de muncă calificată pentru învățământul preșcolar pe principiul reciprocității, astfel încât toate comunitățile lingvistice să beneficieze de formarea necesară corpului lor pedagogic.

Atât responsabili din teritoriu cât și profesorii intervievați, indiferent de etnie, au arătat că examenele de limbă pentru reprezentanți ai minorităților naționale care au avut educație integrală în limba maternă sunt superficiale în vederea ocupării posturilor în secțiile românești de către acestea.

Examele naționale de bacalaureat și testele naționale „urmează tiparul unei fraude instituționalizate”¹ prin aplicarea eronată a principiului discriminării pozitive. Prezentul Proiect este considerat că politizează acest aspect pe mai departe în loc să-l rezolve. În acest sens, interlocutorii noștri au menționat cu insistență **necesitatea introducerii unui corp național de experți pentru examenele care privesc testele de competență lingvistică**, atât pentru elevi cât și pentru cadrele didactice.

Conform art. 5, alin. 1, textul proiectului de lege prevalează în caz de conflict asupra *oricăror* prevederi din alte acte normative. Ținând seama de faptul că însăși Constituția se încadrează în categoria actelor normative, se impune corectarea acestui paragraf așa încât prezenta lege să fie subordonată normei fundamentale.

Legea trebuie pusă în acord cu dreptul european și cel național prin eliminarea abordării colective a chestiunii minorităților, așa încât *drepturile individuale* să nu fie interpretate ca *drepturi colective*.

În județele în care majoritatea devine minoritate locală este imperios necesar să se instituie la nivel de minister o funcție de consilier al ministrului educației, iar în teritoriu un inspector cu atribuțiuni dedicate acestei comunități pe lângă inspectoratul școlar județean, numiți la solicitarea și prin consultarea comunității românești din zonă.

Din această analiză rezultă faptul că principala problemă este necunoașterea limbii române de către o parte semnificativă a etnicilor maghiari. În consecință, Legea trebuie reformulată așa încât și această categorie de cetățeni români să beneficieze de drepturile constituționale ce decurg din cunoașterea limbii române.

În final punerea problemei minorităților din perspectiva educației trebuie să țină cont de configurația etno-demografică în plan regional, conform cu nevoile concrete ale comunităților. În acest sens, se impune elaborarea unui studiu de impact la nivelul comunităților beneficiare conform Legii 24/2000, art. 18 alin.1.

Aspecte introductive și metodologice

Prezentul document utilizează articolele noii legi disponibile în data de **15 noiembrie 2010** pe www.edu.ro. Studiul Proiectului Legii este plasat în contextul legislației europene în domeniu și al realităților locale. Acesta beneficiază de datele obținute în urma cercetărilor efectuate în luna

¹ Director unitate școlară, prezent în comisii de bacalaureat.

noiembrie 2010 în jud. Harghita-Covasna. Cercetarea sociologică a fost de tip calitativ, principalele instrumente de lucru fiind discuția de grup și interviul în profunzime. Populația investigată a cuprins elevi, profesori, inspectori școlari, responsabili politici, consilieri locali de diferite etnii, vorbitori de limbă română și maghiară. Arealul investigat a cuprins atât localități din mediul urban cât și din mediul rural. De asemenea, contextul semnificativ privind implementarea probabilă a Legii Educației Naționale în problema minorităților a fost asigurat prin analiza conținutului presei de limba maghiară din cele două județe.

Problema minoritate-majoritate este, în esență, expresia unei balanțe de putere. Cu scopul de a facilita înțelegerea complexității realităților locale, în prezentul material vom opera cu definiția generică a minorității: comunitate cu identitate proprie, fără putere politică în raport cu restul societății în mijlocul căreia trăiește. În consecință, vom denumi minoritatea națională care deține cvasimonopolul politic și administrativ în plan local cu termenul de *minoritate dominantă*, iar populația care este majoritară în plan național, dar minoritară în plan local, *minoritate locală*.

Proiectul Legii Educației Naționale (denumit în continuare „Proiectul”) este unul dintre cele mai ambițioase proiecte de reformă din ultimii 21 de ani. Educația este factor constitutiv al puterii societății civile și al capacităților administrative ale statului. Proiectul de față face trimiteri implicite sau explicite la principalele componente ale capacității interne de *soft power*: egalitatea de șanse, mobilitatea socială în vederea accesului la bunăstare, capacitatea de cunoaștere a cetățenilor, coerența și calitatea proceselor și interacțiunilor sociale. Raportul de față va supune atenției Proiectul pe coordonatele de mai sus, în atingere cu legislația internațională și cu realitățile societății locale, din perspectiva problematicei minorităților.

Considerente pe marginea contextului legislativ european

În Europa democratică este respinsă ideea etno-naționalismului și a autonomiei ca scop în sine, ca expresie a unei ideologii de factură ultranaționalistă și etnocentristă.

Proiectul are relevanță juridică în raport cu „Carta europeană pentru limbile regionale sau minoritare”, intrată în vigoare la 1 martie 1998 și adoptată de România prin Legea 282 din 24 oct. 2007. Carta europeană este cel mai recent document din care se revendică actuala propunere a legii educației, aceasta din urmă înscriindu-se pe făgașul măsurilor propuse de către aceasta. Prevederile Cartei (art. 8-13) fac referire la promovarea limbilor minoritare sau regionale în cadrul vieții sociale în domenii precum **educația**, justiția, serviciile publice și autoritățile administrative, mass media, viața economică². De asemenea, Carta precizează în art. 7, alin.2 că „[a]doptarea de măsuri speciale în favoarea limbilor regionale sau minoritare, destinate să promoveze egalitatea între vorbitorii acestor limbi și restul populației ori urmărind să țină seama de situațiile lor specifice, nu este considerată ca un act de discriminare față de vorbitorii limbilor mai răspândite.”

Materialele de referință internaționale³ sunt de acord că, din punct de vedere sociologic, minoritatea este un grup distinct etnic, rasial, cultural, aflat într-o relație de inferioritate politică față

² Conform Legii nr. 282, 24 octombrie 2007, partea a III-a, art. 8-13.

³ Vezi de pildă "Minority." Encyclopædia Britannica. Ultimate Reference Suite. Chicago: Encyclopædia Britannica, 2010.

de gruparea dominantă în mijlocul căreia trăiește. Aceasta înseamnă că noțiunea de minoritate are un reper geografic și privește arealul în raport cu care un grup se consideră a fi *în minoritate*.

Astfel, **în conjuncție și cu definiția juridică de minoritate**, prezentă în diverse proiecte legislative (vezi Legea privind Statutul minorităților naționale din România, Cap.I, art.3 și 4⁴) **și prin raportare la situația din teren, principala categorie etnico-demografică la nivel național a devenit minoritară de facto la nivel regional, trebuind astfel protejată în acord cu prevederile Cartei** în anumite județe. Totodată, datorită faptului că **în urma actualului proces de descentralizare a administrației publice și locale ponderea politică revine altor etnii**, Proiectul Legii Educației Naționale va trebui să opereze cu noțiunea de minoritate în sensul protejării *grupului etnic numeric minoritar* dintr-un areal administrativ dat. Numai în aceste condiții actualul art. 2 privind Idealul educațional și asigurarea de Drepturi egale va putea fi realizat. În caz contrar, legea va institui *supradrepturi* și, deci, va contribui la creșterea inegalității sociale, aspect aflat în contradicție cu propria sa menire.

Proiectul transpune în fapt noțiunea juridică nerecunoscută în plan european și neconstituțională de *drepturi colective* – prin care o categorie de populație capătă *in corpore* drepturi speciale în virtutea apartenenței la o categorie etnică. Din acest punct de vedere, legea intră în contradicție inclusiv cu Drepturile omului, care sunt *drepturi individuale*. Așa este de pildă paragraful: „Minoritățile naționale au dreptul la reprezentare în organele de conducere ale unităților de învățământ, ale inspectoratelor școlare sau ale instituțiilor echivalente, cu respectarea criteriilor de competență profesională, potrivit legii.” (Secțiunea 10, art. 36, alin. 8). Legitimarea individului în funcție de apartenența etnică pentru a ocupa o funcție socială este străină de *caracterul individual al drepturilor sale*, universal recunoscute. Faptul că limba, cultura, identitatea sa trebuie ocrotite, **nu trimite la necesitatea constituirii unor mecanisme speciale de selecție socială**, dincolo de nevoia protecției.

Convenția de la Veneția din 2001⁵, solicitată de România și Ungaria pentru a lămuri unele aspecte legate de aplicarea drepturilor minorităților, în „Raportul despre tratamentul preferențial al minorităților naționale de către statul înrudit” **recentrează problematica minorităților în cadrul suveranității naționale a statului în care acestea trăiesc**: „Responsabilitatea protecției minorităților aparține în primul rând statelor de cetățenie.” În ceea ce privește educația și cultura, aceeași comisie face trimitere la acordarea de drepturi minorităților în scopul „menținerii legăturilor culturale cu comunitatea de origine și proporțional cu acest obiectiv”. **Nu se face nici o referire la tratament preferențial în alte scopuri.**

În alte țări europene, legislația este destul de clară în privința protejării limbii de stat. Astfel, în **Germania**, legislația face trimitere explicită la calitatea esențială a limbii germane ca „limbă

⁴ Art. 3. Prin minoritate națională se înțelege orice comunitate de cetățeni ,români, care trăiește pe teritoriul României din momentul constituirii statului modern, numeric inferioară populației majoritare, având propria identitate etnică, exprimată prin cultură, limbă sau religie, pe care dorește să o păstreze, să o exprime, și să o dezvolte.

Art. 4. (1) Persoanele aparținând minorităților naționale sunt cetățeni români, care își exprimă liber și neîngrădit apartenența la o comunitate națională, sau minori ai căror părinți, ori alți reprezentanți legali au declarat, conform legii, această apartenență.

⁵ Vezi <http://www.romanothan.ro/rapoarte/Raport-despre-tratamentul-preferential-al-minoritatilor-nationale-de-catre-statul-inrudit.html>, disponibil online noiembrie 2010

fundamentală” a statului și a societății. Astfel, referitor la limba utilizată în învățământ se spune „în domeniul educativ nu există determinare juridică a limbii de predare, precum există în domeniul administrației și cel al justiției. În școlile generale, în școlile profesionale și la licee, limba germană este fundamental limba de predare.”⁶ Chiar dacă limba germană și folosirea ei nu este trecută în Constituție ca limbă fundamentală, nu există legi care să stabilească folosirea limbilor minorităților în învățământ. Totodată nu există referiri cu privire la drepturi colective de tip etnic.

În **Franța**, cealaltă mare putere a integrării europene, legislația este destul de restrictivă. Deși pe teritoriul republicii franceze se vorbesc mai multe dialecte sau limbi regionale, Franța nu a semnat Carta Europeană a Limbilor Regionale sau Minoritare. Învățământul în limba franceză se desfășoară în franceză, conform art. 1 al Legii n°94-665 du 4 août 1994 relative à l'emploi de la langue française (Legea Toubon). Conform decretului 1011 din 2005, limba oficială de predare este franceza, chiar dacă există 11 limbi regionale recunoscute - bretona, catalana, occitana, tahitiană, cele din Alsacia și altele precum flamandă, franca, creola, etc. Acestea sunt considerate parte a patrimoniului național francez și sunt **obiect de studiu facultativ** ca limbă maternă la universitate.

Implicații sociale și de interes național

Restrângerea exercitării dreptului de a scrie și a vorbi în limba română în școală doar la materia limba și literatura română, echivalează cu pierderea *prin limbă* a unui principiu educațional asumat (art. 3, alin. h) și a unei obligații constituționale (art. 13). Dreptul la dezvoltare personală este astfel restrâns artificial.

Din punctul de vedere al *implicațiilor asupra potențialului de dezvoltare* locală și generală, actualul Proiect are ca obiectiv **coeziunea societății românești în ansamblu**, propunându-și într-una din variantele sale, să rescrie „**infrastructura mentală a societății românești**” (art.2, alin. 2, varianta din 5 noiembrie 2010).

Prin conferirea de drepturi suplimentare unor categorii etnice majoritare în plan local (minorități dominante), Proiectul de lege întărește caracterul de minoritate defavorizată pentru etnia considerată „majoritară” (minoritate locală). Totodată, prin ancorarea minorităților naționale în propria cultură și în propria limbă se limitează mobilitatea socială a acestora în spațiul economiei naționale, contribuind astfel la diminuarea șanselor de progres ale acestora și, implicit, la creșterea sărăciei unor zone din România.

Legea a fost **amendată** de decizia Curții Constituționale care, în data de 18 noiembrie 2009 și pe 3 noiembrie 2010, a declarat propunerea ca fiind neconstituțională, decizie motivată, în principal, de inoportunitatea asumării răspunderii raportată la procedura parlamentară obișnuită pentru un act normativ de asemenea importanță.

⁶ „Im Bildungsbereich gibt es nicht, wie für den Bereich von Verwaltung und Justiz, entsprechende rechtliche Bestimmungen für die Unterrichtssprache. An den allgemeinbildenden Schulen, im beruflichen Schulwesen und an den Hochschulen ist die deutsche Sprache grundsätzlich die Unterrichtssprache.” Eurybase –National Education System Description, 1.4 Amtssprachen und Minderheitensprachen, pag.16 http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/eurybase_full_reports/DE_DE.pdf.

Ca Lege a Educației, aceasta ar trebui să contribuie la diminuarea fenomenului naționalist în raport cu valorile europene. Însă, **problema principală** a Proiectului este că educația devine factor de clivaj și nu de integrare, ceea ce este în contradicție cu menirea sa. Mai mult, **proiectul este în contradicție cu principiul societății deschise, larg acceptat în plan european**. Reamintim că principiile societății deschise (Karl Popper) sunt: umanitarismul, individualismul, egalitarismul, contractualismul. Societatea deschisă este, din acest punct de vedere, explicitarea teoretică a Drepturilor omului. Opusul societății deschise este organizarea colectivistă sau de tip tribal (idem), cu trimeri directe la diferitele forme de autoritarism. În ceea ce privește Proiectul din punct de vedere tehnic, procesul de separare se face prin **socializarea** elevilor aproape integral în limbi diferite, după manuale cu informații diferite, beneficiind de finanțare pe criterii diferite și **în medii separate**. Astfel, se va încuraja procesul de slăbire a *relaționării sociale* și *fragmentarea interacțiunilor interculturale* dintre elevi. De asemenea, identitățile etnice construite pe culoare educaționale diferite, ar putea intra foarte probabil pe un traseu de coliziune pe termen mediu și lung. Se construiesc personalități axate pe *istorii și culturi care deja sunt acut diferențiate*. Se garantează astfel apariția unor spații interetnice dominate de tensiuni deschise. De altfel, presa maghiară **din România** este destul de transparentă în acest sens: Hamorszek din 3 nov. 2010 pomeneste despre o „națiune unitară maghiară”, iar primarul din Sfântu Gheorghe, citat în Duna TV din 4 nov. 2010, afirmă că toate mutările politice ale elitelor maghiare au ca finalitate „sisteme instituționale concrete: parlament al Ținutului Secuiesc, guvern.” Cu alte cuvinte, prevederile Proiectului de lege vin să asigure cadrul propice unei politici aflate deja în curs privind **definitivarea segregării pe criterii etnice** a mediului educațional din România cu efecte asupra întregii societăți. Probabil că, în viitor, pentru a evita escaladarea tensiunilor interetnice, populația minoritară dominată (de etnie română) va alege să părăsească o regiune în care nu își găsește expresie, ceea ce echivalează cu un proces indirect de **purificare etnică**.

În loc să întărească societatea, proiectul legii educației naționale este de natură să propage efecte tipice „statelor slabe” („weak states”), unde diversitatea etnică consacră fracturi sociale ireductibile. De altfel, argumentul vehiculat în unele medii de informare conform căruia curricula separată este necesară pentru că elevii minoritari deja nu mai știu limba statului are o logică care definde faptele care au condus la pierderea culturii sociale în limba română a respectivelor copii: faptul că *sistemul educațional de facto* s-a efectuat pe baze segregacioniste. Așadar, problema nu este doar aceea a limbii de predare, dar și a spiritului, a conținuturilor în care sunt predate respectivele materii cu greutate asupra formării personalității și identității cetățenești ale insului. Nu doar limba de predare este vector de înstrăinare, dar și conținuturile, iar aceste două elemente sunt trecute cu vederea de actualul proiect de lege.

Prin construirea unor **trasee curriculare complet separate**, legea scade șansele de integrare ale tinerilor „minoritari” în ansamblul economiei naționale (de exemplu art. 37, alin. 6 și 7 etc.). Principiul egalității de șanse, din care Proiectul se revendică, este astfel încălcat. Așa de pildă, în art. 2, alin. 1) se afirmă: „...asumarea unui sistem de valori care sunt necesare pentru împlinirea și dezvoltarea personală, pentru dezvoltarea spiritului antreprenorial, pentru participarea cetățenească activă în societate, pentru incluziune socială și pentru angajare pe piața muncii.”. Altfel spus, **șansele incluziunii sociale**, mobilitatea socială și posibilitățile de dezvoltare economică pentru minoritățile naționale (stipulate ca fapt necesar la art. 4, alin. b precum și art. 3, alin. o) ar fi **semnificativ slăbite**.

Considerații pe marginea Proiectului

Chestiunea lingvistică

Art. 9, alin. 2: „În fiecare localitate se organizează și funcționează unități de învățământ sau formațiuni de studiu cu limba de predare română și, după caz, cu predarea în limbile minorităților naționale ori se asigură școlarizarea în limba maternă în cea mai apropiată localitate în care este posibil.”

Art.9, alin.3: „Învățarea în școală a limbii române, ca limbă oficială de stat, este obligatorie pentru toți cetățenii români. Planurile de învățământ trebuie să cuprindă numărul de ore necesar și suficient învățării limbii române. Autoritățile administrației publice asigură condițiile materiale și resursele umane care să permită însușirea limbii române”.

Art. 36, alin. 1: „Persoanele aparținând minorităților naționale au dreptul sa studieze și să se instruiască în limba maternă, la toate nivelurile, tipurile și formele de învățământ preuniversitar, în condițiile legii”.

Art. 36, alin. 14: „În învățământul în limbile minorităților naționale, în comunicarea internă și în comunicarea cu părinții elevilor și ai preșcolarilor, se poate folosi și limba de predare.”

Art. 36, alin. 15: „În învățământul primar cu predare în limbile minorităților naționale, calificativele se notează și în limba de predare.”

Art. 37, alin. 1: „În cadrul învățământului preuniversitar cu predare în limbile minorităților naționale, toate disciplinele se studiază în limba maternă, cu excepția disciplinei Limba și literatura română.”

Art. 37, alin. 2: „Disciplina Limba și literatura română se predă, pe tot parcursul învățământului preuniversitar, după programe școlare și manuale elaborate în mod special pentru minoritatea respectivă”.

Art. 37, alin. 3: „Prin excepție, în unitățile de învățământ cu predare în limba unei minorități naționale, ca urmare a cererii părinților sau tutorilor legali, la solicitarea organizației minorității naționale, reprezentată în Parlamentul României sau, în cazul în care minoritatea respectivă nu are reprezentare parlamentară, la solicitarea grupului parlamentar al minorităților naționale, predarea disciplinei Limba și literatura română se face după manualele utilizate în unitățile de învățământ cu predare în limba română.”

Art. 37, alin. 4: „Testele la limba și literatura română se elaborează pe baza programei speciale”.

Comentarii

Aplicarea acestor prevederi va consacra statutul limbii române ca element marginal în educația minorităților naționale, conferindu-i caracter de **limbă străină**. În prezent, regimul de *limbă străină* este aplicat exclusiv studenților străini veniți în România cu burse de studiu, și nicidecum cetățenilor români, limba fiind principalul factor de coerență administrativă în societate și stat. Prin aplicarea acestor articole, Proiectul consacră un viitor în care administrația statului român va fi deficitară *pe temei lingvistic*.

În ceea ce privește redactarea documentelor interne, emiterea de adeverințe către părinții elevilor și trecerea calificativelor în limba maternă, prevederile asigură cadrul legal (și necontestabil

de către orice alt act – vezi art. 5, alin. 1) pentru **debutul oficializării la nivel național al unor limbi materne, nerecunoscute** de către Constituție (vezi art. 13). Odată consacrat, acest cadru va asigura baza pentru extinderea acestui tip de „drepturi” și în ceea ce privește administrația, sistemul sanitar sau cel cultural.

Conform art. art. 36, alin. 1, persoanele ce aparțin minorităților naționale au dreptul de a studia în limba maternă, indiferent de nivel, tip sau formă de studiu. Această prevedere, incontestabil recunoscută ca drept și de prezenta Lege în vigoare, nu mai păstrează un amendament important al acesteia, și anume cel al **protecției limbii oficiale a statului în sfera educațională** (prezentul art. 119, alin. 2: „Prevederile alin. (1) se vor aplica fără a se aduce atingere învățării limbii oficiale și predării în această limbă”).

Problematica manualelor

Art. 36, alin. 13: „Pentru elevii aparținând minorităților naționale, Ministerul Educației, Cercetării, Tineretului și Sportului asigură manualele școlare, care pot fi: manuale elaborate în limba de predare a minorităților și manuale traduse din limba română sau manuale de import, avizate de Ministerul Educației, Cercetării, Tineretului și Sportului, pentru titlurile necesitate din cauza tirajului redus.”

Art. 37, alin. 6: „În învățământul preuniversitar, activitatea de predare și de educare la limba și literatura maternă, la istoria și tradițiile minorităților naționale respective și la educația muzicală se realizează pe baza programelor și a metodologiilor specifice elaborate de colective de experți cunoscători ai limbii și ai culturii minorității respective și aprobate potrivit legii”.

Art. 37, alin. 7: „Elevilor aparținând minorităților naționale, care frecventează unități de învățământ cu predare în limba română sau în alta limbă decât cea maternă, li se asigură, la cerere și în condițiile legii, ca disciplină de studiu, limba și literatura maternă, precum și istoria și tradițiile minorității naționale respective, ca parte a trunchiului comun. Programele și manualele disciplinei istoria și tradițiile minorității naționale sunt aprobate de Ministerul Educației, Cercetării, Tineretului și Sportului”.

Art. 37, alin. 10: „În programele și manualele de istorie se vor reflecta istoria și tradițiile minorităților naționale din România.”

Art. 56, alin. 1: „Numărul de ore alocate disciplinelor din planurile-cadru de învățământ este de maximum 20 de ore pe săptămână la învățământul primar, 25 de ore pe săptămână la învățământul gimnazial și 30 de ore pe săptămână la învățământul liceal. Aceste ore sunt alocate atât pentru predare și evaluare, cât și pentru învățarea în clasă, asistată de cadrul didactic, a conținuturilor predate, conform prezentei legi.”

Art. 56, alin.2: „Prin excepție de la prevederile alin. (1), numărul maxim de ore poate fi depășit cu numărul de ore prevăzute pentru studierea limbii materne, a istoriei și tradiției minorităților și a învățământului bilingv.”

Comentarii

Încă o dată, avem de-a face cu determinarea apariției segregării culturale în cadrul societății, fenomen ce depășește sfera procesului educativ propriu-zis prin **replicarea tiparului alternativ**, prin utilizarea de manuale în limba maternă, prin reflectarea doar a propriei istorii, prin practicarea unei culturi muzicale specifice identității etnice ș.a. Mai mult, dacă coroborăm **a) utilizarea** în procesul

învățării a manualelor adaptate exclusiv tipului de cultură particular de care aparțin, exclusiv în limba lor maternă cu **b) raportarea** la limba română ca la o *limbă străină*, rezultatul produs nu doar că va **îndepărta elevul „minoritar” de orice legătură cu valorile generale ale societății**, dar **va aduce și atingere** art. 3, alin. 1 h), care precizează că învățământul preuniversitar și superior trebuie guvernate după „**principiul asumării, promovării și păstrării identității naționale și valorilor culturale ale poporului român**” (prin faptul că adevărul istoric este prezentat în funcție de interesele fiecărei minorități în raport cu statul român).

Art. 36, alin. 13 conferă cadrul legal pentru minoritățile naționale de a beneficia de manuale aduse din import (deci din „Țara mamă”), fapt ce, mai departe, poate avea drept consecințe: neadaptarea lor la spațiul și cadrul instituțional, timpul și cultura generală (vor învăța despre geografia, istoria, valorile și semnificațiile societății de care aparțin într-o istorie îndepărtată *dar în care nu trăiesc*, elemente diferite de realitățile românești). Acest fapt trimite la **cedarea de bună voie de către România a controlului** asupra unor procese culturale constitutive ordinii de stat.

Art. 37, alin. 6 și 7 oferă cadrul legal ca, în învățământul preuniversitar, activitatea de predare la limba și literatura maternă, la istoria și tradițiile minorităților naționale și la educația muzicală să fie realizată de experți cunoscători ai limbii și culturii minorității, ceea ce atrage după sine o coagulare și mai puternică a comunității și o **distanțare de contactul cu lumea exterioară**.

În privința **predării diferențiate a disciplinelor** pe întinderea aceluiași teritoriu și stat și prin intrarea acestora în trunchiul comun, se va ajunge la predarea unei **serii de istorii alternative** ceea ce va conduce la o *fragmentare a corpului social la nivel mental*. Această manieră de abordare este de natură să genereze **disensiuni interetnice** ca o primă consecință la nivel social. Astfel, elevul minoritar va pierde orice legătură cu valorile tradiționale generale, din nou având loc o *separare a „minorității” de restul societății*, prin raportarea din punct de vedere legislativ ca la o *colectivitate etnică*, cu delimitări clare (culturale, istorice, economice, administrative etc.).

O altă consecință directă a manierei legislative de a trata domeniul educației în privința minorităților naționale (de pildă art. 37) poate fi una cu un caracter imediat. Elevii, obișnuiți numai cu limba maternă, numai cu specificul cultural și istoric al țării de care declară că aparțin, vor ajunge în mediul universitar unde vor fi **discriminați fără intenție** prin incapacitatea lor de a socializa *în limba oficială a statului*, printre persoanele ce aparțin populației majoritare. Astfel, **dialogul intercultural va fi redus la minimum**. Proiectul compensează acest deficit prin întărirea universităților unde se predă și în alte limbi decât în limba română. Însă Proiectul nu are nici o putere asupra economiei naționale care își urmează cursul firesc, unde limba dominantă este aceea oficială, a statului. În consecință, absolvenții instituțiilor de învățământ superior vor avea șanse mai reduse de integrare în economia națională.

O altă problemă o constă introducerea unui **număr suplimentar de ore** de studiu (**dincolo de pragul maxim acceptat**) pentru elevii ce aparțin minorităților naționale în comparație cu elevii etnici români, materiile în discuție fiind studiul extensiv al limbii materne, istoriei și tradițiilor minorităților naționale, conform art. 56, alin. 2, efectele menționate mai sus fiind întărite. Acest fapt este de natură să întărească *tratamentul discriminatoriu* al unor membri ai societății.

Supradiscriminarea – alte prevederi

Art. 53, alin. 3: „Prin derogare de la prevederile alin. (1), în localitățile în care există cerere pentru forma de învățământ în limba maternă a unei minorități naționale, efectivele formațiunilor de studiu pot fi mai mici decât minimul prevăzut de prezenta lege. Decizia privind înființarea și funcționarea acestor formațiuni de studiu aparține Ministerului Educației, Cercetării, Tineretului și Sportului, cu consultarea consiliului de administrație al unității de învățământ respective”.

Art. 36, alin. 5: „pe raza unei unități administrativ-teritoriale, cu mai multe unități de învățământ cu predare în limbile minorităților naționale, funcționează cel puțin o unitate școlară cu personalitate juridică, *pentru fiecare limbă maternă, indiferent de efectivul de elevi*”.

Art. 36, alin. 6: „În cadrul unităților de nivel gimnazial sau liceal, cu predare în limbile minorităților naționale, singulare în municipiu, oraș sau comună, se acordă personalitate juridică, indiferent de efectivul de elevi”.

Art. 36, alin. 7: „Elevii care, în localitatea de domiciliu, nu au posibilitatea de a învăța în limba lor maternă, sunt sprijiniți prin decontul transportului la cea mai apropiată școală cu predare în limba maternă, sau primesc cazare și masă gratuite în internatul unității de învățământ cu predare în limba maternă.”

Art. 36, alin. 17: „În finanțarea de bază a unității de învățământ preuniversitar cu predare în limbile minorităților naționale, costul standard per elev și per școlar se calculează după un coeficient mărit pe baza factorilor de corecție, luând în considerare predarea în limba minorității naționale sau a limbii minorității naționale. În cazul acestor unități se are în vedere izolarea lingvistică, geografică și numărul redus de elevi și preșcolari. Același coeficient se aplică și în cazul unităților școlare cu predare în limba română, în condiții similare.”

Comentarii

Finanțarea este unul dintre principalii vectori ai supradiscriminării. Astfel, la cererea părinților și prin decizia ministerului care se consultă cu autoritățile locale sau regionale, indiferent de efectivul de elevi, etnici minoritari, se vor înființa unități de învățământ în limba maternă. În condițiile în care puterea politică locală în arealurile în care populația considerată minoritară este majoritară aparține reprezentanților acesteia, inclusiv presei locale ca factor de opinie, această prevedere nu are validitate din perspectiva reciprocității.

Alocarea de fonduri pentru transport, cazare și masă indiferent de numărul de elevi considerați „minoritari”, la o distanță teoretic nelimitată, până unde se găsește o școală cu predare în limba maternă în timp ce, pentru elevii de etnie română, limita specificată este de 50 de km. Prin toate aceste prevederi, elevii minoritari sunt incluși într-un **proces de discriminare suplimentar** dacă luăm în considerare art. 74 (alin. 1,2,3,4) și art. 36 (alin. 7) care prevăd un **plan diferit de decontare a cheltuielilor** pentru elevii din România, indiferent de naționalitate, religie, rasă sau alte criterii. Prin aplicarea acestor diferențe se poate ajunge la **situații aberante**, prin asigurarea deplasării, teoretic fără limită de kilometri, până unde elevul minoritar poate studia în limba sa maternă, spre deosebire de orice alt elev care are limită de 50 km. Sprijinirea elevilor prin decontul transportului, cazare și masă gratuite sunt alte elemente de „suprasprijin” care concură la **instituirea unui mecanism de privilegii** în plină epocă modernă.

Mai mult, mărirea coeficientului de finanțare pe cap de elev, care condiționează finanțarea de bază a unității de învățământ, după criterii lingvistice nu prezintă prevederi care să garanteze o distribuție echitabilă a veniturilor, în special acolo unde reprezentanții minorității dominante în plan local distribuie fondurile. Din nou este pusă sub semnul întrebării implementarea *de facto* a prevederilor unei eventuale reciprocități în acest domeniu. Conform art. 36, alin. 17, izolarea lingvistică, geografică și numărul redus de elevi sunt argumentele pentru aplicarea costurilor mărite pe elev. Însă, această izolare se va accentua în urma implementării prezentului Proiect, iar gradul de relaționare a minorităților naționale cu celelalte minorități sau cu etnicii români va fi afectat, precum și capacitatea acestor minorități de a se integra social și economic (pe piața forței de muncă din exteriorul comunității de domiciliu). Cu toate că la finalul textului se oferă, aparent, o șansă similară pentru etnicii români aflați în minoritate în cadrul unor comunități majoritare alcătuite din minorități etnice, datorită disproporționalității accesului *de facto* la resurse dintre minoritatea română și minoritatea dominantă locală.

Prin articolele care tratează oferirea selectivă a suportului financiar (art. 36, alin. 7) – decont transport, cazare și mese gratuite (art. 36, alin 7) pentru minorități, prin discriminarea majorității, se creează confuzie privind sensul unor prevederi precum:

- Garantarea de „drepturi egale de acces la toate nivelurile și formele de învățământ preuniversitar și superior ... fără nicio altă formă de discriminare” (art. 2, alin. 2).
- Principiul echității în baza căruia accesul la învățare se face nediscriminatoriu (art. 3, alin. 1 a)
- Principiul relevanței în baza căruia educația răspunde nevoilor de dezvoltare personală și social-economice (art. 3, alin. 1 c)
- Principiul garantării identității culturale a tuturor cetățenilor români și a dialogului intercultural (art. 3, alin. 1 g)
- Principiul asigurării egalității de șanse (art. 3, alin. 1 j)

Dacă ne referim la instituirea personalității juridice pentru unitățile de învățământ care nu îndeplinesc efectivul minim stabilit prin lege, în cazul școlilor unde există secții de predare în limbă maternă acest ***efectiv minim nu mai este respectat*** (decât de școlile care au în componență doar efective de elevi ce aparțin populației majoritar etnic). Învățământul în limba minorităților este astfel decuplat de criteriul eficienței sale contabile și economice, legat de finanțarea pe elev. **Finanțarea pe criterii date de elementul etnic pune din nou în contradicție Proiectul Legii Educației Naționale cu propriile premise ale egalității de șanse.**

În plus, nespecificarea în proiectul de lege a unui număr minim de elevi care să aparțină aceleiași minorități naționale poate duce la o ***suprabiocratizare a logicii instituționale regionale*** care, conform textului, ar trebui să asigure funcționarea cel puțin a unei unități școlare pentru *fiecare limbă maternă* existentă. Această idee poate produce confuzie atât în spațiul dobrogean (unde există comunități mixte, alcătuite din până la 17 etnii diferite), cât și în Bucovina sau Transilvania, unde o serie întreagă de comunități au mai multe categorii de populație.

Schimbările structurale și politizarea mediului educațional

Art. 36, alin. 8: „Minoritățile naționale au dreptul la reprezentare în organele de conducere ale unităților de învățământ, ale inspectoratelor școlare sau ale instituțiilor echivalente, cu respectarea criteriilor de competența profesională, potrivit legii”.

Art. 36, alin. 9: „În unitățile școlare cu predare și în limbile minorităților naționale unul dintre directori va fi un cadru didactic din rândul minorităților respective, cu respectarea criteriilor de competență profesională”.

Art. 36, alin. 9: „În unitățile conexe învățământului preuniversitar din județele în care funcționează forme de învățământ în limbile minorităților naționale, se asigura încadrarea cu specialiști și din rândul minorităților naționale, cu respectarea criteriilor de competență profesională”.

Art.85, alin. 4: „În structura inspectoratelor școlare din județele cu învățământ și în limbile minorităților naționale, sunt cuprinși și inspectori școlari pentru acest tip de învățământ. Acești inspectori școlari sunt numiți respectând procedurile prezentei legi, cu consultarea grupului parlamentar al minorității naționale.”

Art. 85, alin 1, pct. e): Atribuțiile inspectoratului se referă la faptul că acesta „coordonează admiterea în licee, evaluările naționale și concursurile școlare la nivelul unităților de învățământ din județ.”

Art. 87, alin.1: „Directorul exercită conducerea executivă a unității de învățământ. În cazul unităților de învățământ cu predare integrală în limbile minorităților naționale, directorul are obligația cunoașterii limbii respective. În cazul unităților de învățământ cu secții de predare în limbile minorităților naționale, unul dintre directori are obligația cunoașterii limbii respective. În aceste cazuri, numirea directorului se face cu consultarea organizației care reprezintă minoritatea respectivă în Parlamentul României sau, dacă minoritatea nu are reprezentare parlamentară, cu consultarea grupului parlamentar al minorităților naționale.”

Art. 87, alin. 2, pct. f): Rolul directorului unității de învățământ: „răspunde de selecția, angajarea, evaluarea periodică, formarea, motivarea și încetarea raporturilor de muncă ale personalului din unitatea de învățământ:”

Comentarii

Articolul 120, alin. 2 din Constituție permite **„dreptul de folosire a limbii minorităților naționale în relațiile cu autoritățile administrației publice locale și cu serviciile publice deconcentrate**. În acest context, articolul este **consacrat excepțional și suplimentar în beneficiul acestei categorii de cetățeni**, alături de celelalte elemente ale dreptului la o bună administrare de care beneficiază în virtutea cetățeniei române⁷, fiind un drept subsumat dreptului la identitate⁸.

Această condiționare capătă un caracter conflictual cu articolul 13 din Constituția României care stabilește că în România limba oficială este limba română. În acest caz, art. 120 capătă caracterul unei **norme de excepție** („exceptio est strictissimae interpretationis”⁹) care reglementează **doar relațiile cu autoritățile administrației publice locale și cu serviciile publice deconcentrate**, aplicabilă prin HG 1206/2001. Prin actualul Proiect al Legii Educației Naționale, care prevede

⁷ Cf. dr. Codrin Dumitru Munteanu, *Administrarea dreptului de folosire a limbilor minorităților naționale de către unele autorități ale administrației publice locale din județele Covasna și Harghita*, ms. 2010.

⁸ Art. 120, alin. (2) din Constituția României, republicată, *„Dreptul la identitate. (1) Statul recunoaște și garantează persoanelor aparținând minorităților naționale dreptul la păstrarea, la dezvoltarea și la exprimarea identității lor etnice, culturale, lingvistice și religioase”*.

⁹ Vedinaș Verginia, Capră Ambru Sandru, *Bazele constituționale ale dreptului la o bună administrare* în *„Dreptul la o bună administrare, între dezbaterea doctrinară și consacrarea normativă”*, Editura Comunicare.ro, București, 2010, pag. 45 – 46.

condiționarea posturilor de conducere de cunoașterea altei limbi decât cea oficială, art. 120 din Constituție încetează să mai reglementeze o excepție în raport cu conceptul de „bună administrație”¹⁰, prin generalizarea limbii materne în învățământ. Astfel, aceasta devine normă generală cu caracter neconstituțional, prin faptul că acest caracter de excepționalitate al art. 120 alin. 2 față de art. 13 din Constituție a fost introdus tocmai în raport cu conceptul de *bună administrare*.

În sprijinul acestui argument vine și art. 5 al Cartei europene a limbilor regionale sau minoritare care afirmă expres că „Nicio prevedere a prezentei Carte nu va putea fi interpretată ca implicând dreptul de a angaja o activitate sau de a realiza o acțiune ce contravine scopurilor Cartei Națiunilor Unite ori altor obligații de drept internațional, inclusiv principiului suveranității și integrității teritoriale a statelor”.

Primul articol (art. 36, alin. 8) referitor la principiul reprezentativității etnice la nivelul funcțiilor de conducere în cadrul unităților de învățământ, al inspectoratelor sau a oricăror instituții echivalente reprezintă, de fapt, **legiferarea unui drept colectiv pentru minoritățile naționale**, până acum, prin lege, fiind acordate doar drepturi individuale pentru cetățenii minoritari. Un alt semn de întrebare se ridică în cazul **primatului criteriului etnic în fața competențelor profesionale**.

În privința inspectorului școlar, conform art. 85, alin. 4, pe lângă faptul că este condiționat de cunoașterea limbilor minoritare naționale, acesta este **numit politic**. **Proiectul legiferează ingerința politicului în procesul educațional pe filieră etnică**. Prevederea este în contradicție cu altele din prezentul Proiect, de pildă art. 3 lit. n, care statuează „independența educației față de ideologii, dogme și doctrine politice.”

Art. 87, alin. 2 stabilește puterea pe care un director de școală o poate avea, și anume cea de a angaja sau disponibiliza personalul instituției. Dacă ținem cont de faptul că **directorul este numit politic, putem ajunge la concluzia că posturile cadrelor didactice depind de evaluările periodice realizate de către direcțiune**.

Introducerea a) principiului reprezentativității minorităților naționale la nivelul administrației locale și al organelor de conducere ale unităților de învățământ, ale inspectoratelor școlare sau altor instituții echivalente¹¹, conexat cu b) creșterea gradului de dependență politică a managementului

¹⁰ Conceptul de **bună administrare**, deși neconsacrat expres în Constituția României, prin unele prevederi constituționale capătă un caracter de drept fundamental. Elementele acestui drept la o bună administrare, conform Constituției, sunt¹⁰: egalitatea în drepturi (art. 16), accesul liber la justiție (art. 21), dreptul la apărare (art. 24), dreptul la informație (art. 31), dreptul la petiționare (art. 51), dreptul persoanei vătămate de o autoritate publică (art. 52), delegarea legislativă (art. 115) și, poate cel mai important, **dreptul de folosire a limbii minorităților naționale în relațiile cu autoritățile administrației publice locale și cu serviciile publice deconcentrate** (art. 120, alin. 2). Cf. dr. Codrin Dumitru Munteanu, *Administrarea dreptului de folosire a limbilor minorităților naționale de către unele autorități ale administrației publice locale din județele Covasna și Harghita*, ms. 2010. Vezi și Vedinaș Verginia, Capră Ambru Sandru, *Bazele constituționale ale dreptului la o bună administrare* în „Dreptul la o bună administrare, între dezbaterile doctrinară și consacrarea normativă”, Editura Comunicare.ro, București, 2010, pag. 39 – 46

¹¹ Vezi **Art. 36, alin. 8**: „Minoritățile naționale au dreptul la reprezentare în organele de conducere ale unităților de învățământ, ale inspectoratelor școlare sau ale instituțiilor echivalente, cu respectarea criteriilor de competența profesională, potrivit legii”.

preuniversitar¹² și universitar¹³ (a cărei finanțare depinde de cea dintâi) va duce la anularea de facto a principiului reciprocității prevăzut în actuala lege¹⁴.

Conform articolului 73, alin. 1 din Constituția României¹⁵, „Parlamentul adoptă legi constituționale, legi organice și legi ordinare”. În materie de învățământ, Parlamentul reglementează prin lege organică „organizarea generală a învățământului” (art. 73, alin. 3, paragraf n). Astfel, numirea directorilor de școli și inspectorilor pentru minorități naționale la solicitarea organizației minorității naționale, reprezentată în Parlamentul României sau, în cazul în care minoritatea respectiva nu are reprezentare parlamentară, la solicitarea grupului parlamentar al minorităților naționale din Senat și Camera Deputaților este neprevăzută în Constituția României, fiind, deci, neconstituțională.

Finanțarea din venituri proprii vs. bugetul de stat

Art. 8, alin. 8: „Învățământul poate să fie finanțat și direct de către operatorii economici, precum și de alte persoane fizice sau juridice, în condițiile legii”.

Art. 8, alin. 9: „Învățământul poate fi susținut prin burse, credite de studii, taxe, donații, sponsorizări, surse proprii și alte surse legale”.

Art. 98, alin. 1: „Unitățile de învățământ preuniversitar public pot obține venituri proprii din activități specifice, conform legii, din donații, sponsorizări sau din alte surse legal constituite”.

Art. 98, alin. 2: Veniturile proprii nu diminuează finanțarea de baza, complementara sau suplimentară și sunt utilizate conform deciziilor consiliului de administrație. La sfârșitul anului bugetar, sumele necheltuite rămân în contul unității de învățământ care le-a realizat și se reportează pentru bugetul anual următor”.

¹² Vezi **Art. 36, alin. 9:** „În unitățile școlare cu predare și în limbile minorităților naționale unul dintre directori va fi un cadru didactic din rândul minorităților respective, cu respectarea criteriilor de competență profesională” și **Art. 85, alin. 4:** „În structura inspectoratelor școlare din județele cu învățământ și în limbile minorităților naționale, sunt cuprinși și inspectori școlari pentru acest tip de învățământ. Acești inspectori școlari sunt numiți respectând procedurile prezentei legi, cu consultarea grupului parlamentar al minorității naționale.”

¹³ Vezi **Art. 191, alin. 5 d):** „În universitățile multilingve și multiculturale, cel puțin unul dintre prodecani se numește la propunerea cadrelor didactice aparținând minorității din departamentul secției sau liniei de predare într-o limbă a minorităților naționale, cu excepția cazului în care decanul provine de la secția sau linia de studii cu predare în limba minorității naționale respective.”

Art. 193, alin. 3: „Rectorul confirmat de ministrul educației, cercetării, tineretului și sportului, pe baza consultării Senatului universitar, își numește prorectorii. În universitățile multilingve și multiculturale cel puțin unul dintre prorectori este numit de către rector la propunerea cadrelor didactice aparținând minorităților naționale din departamentul secției sau liniei de predare într-o limbă a minorităților naționale, cu excepția cazului în care rectorul provine de la secția sau linia de studii cu predare în limba minorității naționale respective”.

¹⁴ Vezi, de exemplu, **Art. 36 alin. 17:** „În finanțarea de baza a unității de învățământ preuniversitar cu predare în limbile minorităților naționale, costul standard per elev și per prescolar se calculează după un coeficient mărit pe baza factorilor de corecție, luând în considerare predarea limbii minorității naționale. În cazul acestor unități se are în vedere izolarea lingvistică, geografică și numărul redus de elevi și preșcolari. Acest coeficient de limbă se aplică și în cazul unităților școlare în limba română, în condiții similare”.

¹⁵ Vezi și **Art. 73, alin. 3, paragraf n):** (1) Parlamentul adoptă legi constituționale, legi organice și legi ordinare. (2) Legile constituționale sunt cele de revizuire a Constituției. (3) Prin lege organică se reglementează: n) „organizarea generală a învățământului”.

Comentariu

Dacă ținem seamă de totalitatea implicațiilor alături de articolul 8, care afirmă că finanțarea educației naționale se poate face nu doar prin bugetul de stat ci și prin *venituri autonome proprii*, înțelegem că **statul va pierde controlul asupra curriculei prin veniturile provenite „din exterior”**.

Învățământul superior

Art. 127, alin. 1: „Învățământul superior pentru minoritățile naționale se realizează:

- a) în instituții de învățământ superior în cadrul funcționează facultăți/linii/programe de studii cu predare în limba maternă;
- b) în instituții de învățământ superior multiculturale și multilingve; în acest caz, se constituie secții/linii cu predare în limbile minorităților naționale;
- c) în instituții de învățământ superior pot fi organizate grupe, secții sau linii de predare în limbile minorităților, în condițiile legii.”

Alin. 4: „În învățământul universitar pentru minoritățile naționale, se asigură pregătirea la ciclul I de studii universitare – licență, în ciclul II de studii universitare – master și în ciclul III de studii universitare – doctorat, precum și în învățământul postuniversitar, în limba maternă.”

Alin. 5: „Finanțarea de bază se calculează după un coeficient mărit pentru studenții care urmează cursurile în limba unei minorități naționale.”

Numire decani (universități multilingve) și prorectori

Art. 191, alin. 5 d): „în universitățile multilingve și multiculturale, cel puțin unul dintre prodecani se numește la propunerea cadrelor didactice aparținând minorității din departamentul secției sau liniei de predare într-o limbă a minorităților naționale, cu excepția cazului în care decanul provine de la secția sau linia de studiu cu predare în limba minorității naționale respective.”

Art. 193, alin. 3: „Rectorul confirmat de ministrul educației, cercetării, tineretului și sportului, pe baza consultării Senatului universitar, își numește prorectorii. În universitățile multilingve și multiculturale cel puțin unul dintre prorectori este numit de către rector la propunerea cadrelor didactice aparținând minorităților naționale din departamentul secției sau liniei de predare într-o limbă a minorităților naționale, cu excepția cazului în care rectorul provine de la secția sau linia de studiu cu predare în limba minorității naționale respective”.

Comentarii

Similar mediului preuniversitar, în cel universitar apare același **criteriu etnic în ierarhia profesională** a persoanelor de decizie, alături de **problematica politizării spațiului academic**.

Continuarea studiilor universitare în limba maternă va determina crearea de specialiști care nu se pot insera în piața forței de muncă din pricina studiului pe tot parcursul vieții în spațiul educației deficitare (școală primară, secundară, liceu, facultate, master, doctorat, post-doctorat) efectuată *numai în limba maternă*.

Universitățile multiculturale sunt un model consacrat de conviețuire interetnică la cel mai înalt nivel educațional, un model european de asigurare a educației pentru toți cetățenii țării. Separarea acestora pe criteriu lingvistic sau etnic ar însemna irosirea unei resurse excepționale pentru evoluția europeană a personalității și societății.

În plan local

Cercetarea de teren a identificat următoarele categorii de probleme ale actualului Proiect:

Enclavizarea – scăderea generală a calității vieții

Cu ocazia efectuării studiului în teritoriu, atât etnicii români cât și etnicii maghiari, au declarat că **principala consecință legată de reducerea limbii române din învățământul preuniversitar este accentuarea enclavizării**. Diminuarea coeziunii lingvistice a zonelor etnic mixte conduce la „creșterea zidurilor dintre oameni, afaceri, dintre sărăcie și prosperitate”¹⁶. Respondenții au declarat că limba este principalul factor de comunicare socială și vectorul pe suportul căruia se desfășoară mediul de business. „Cu excepția unor extremiști care se vor simți victorioși prin adoptarea acestei legi, cei mai mulți dintre maghiari nu se vor simți bine, întrucât scad șansele copiilor lor, acestea vor fi mai mici decât [cele pe care] le-au avut părinții lor care au învățat în școli mixte.”¹⁷ Interlocutorii au arătat fără excepție că în spațiul local se va accentua sărăcia, prin creșterea desprinderii zonei de circuitul economic și social național. Limitarea dreptului la învățarea prin școală a limbii române pune astfel în pericol bunăstarea personală și regională în arealul locuit de etnici minoritari. Fenomenul a fost ilustrat și de presa din Ungaria. Așa de pildă, *Nepszabadsag*, într-un articol citat de *România Liberă* din 5 martie 2010, se arată că „tinerii din secuime își petrec viața într-un mediu [aproape exclusiv] maghiar, motiv pentru care nu învață suficient de bine românește, limba statului fiind [deja] predată ca limbă străină în regiune. Dezavantajele enorme ale acestei stări de fapt le simt însă tinerii secui din zonă abia mai târziu, atunci când caută un loc de muncă, de multe ori fiind nevoiți să încerce să găsească un job în Ungaria sau mai la vest...”. Localnicii au confirmat această observație: „Nici o multinațională sau firmă mare cu birouri în Sf. Gheorghe nu angajează tineri care nu știu românește...”¹⁸

Soluția exprimată atât de etnici români cât și de etnici de altă naționalitate (maghiari) trimite fără excepție la *reunificarea spațiului educațional*.

Evoluții interesante se înregistrează la nivelul elevilor. Tinerii români recunosc existența unor tensiuni cu substrat etnic în comunitatea lor de apartenență. Și aceștia, ca și adulții sau colegii lor de etnie maghiară, identifică **separarea școlilor după criteriul lingvistic drept principală cauză a problemelor și tensiunilor**. Reluarea unor activități extrașcolare *în comun* este o altă soluție, cel puțin temporară. Elevii români sunt dispuși să meargă până la însușirea limbii maghiare pentru crește gradul de armonie în orașul lor.

Elevii maghiari doresc și ei unificarea școlară, dar recunosc că handicapul lingvistic instituit în 20 de ani de separare nu le mai permite să desfășoare o interacțiune culturală de tipul celei promovate în clasele mixte. Aceștia doresc unificarea școlară în unități cu predare în limba română și limba maghiară, unde aceasta din urmă să fie preponderentă.

La nivelul profesorilor de etnie română și maghiară, problema și soluțiile sunt aceleași: separarea școlilor este principala sursă de tensiuni, aceasta conducând la „politizarea manualelor de istorie” – după cum remarcă un intelectual maghiar. Ideologizarea surselor de cunoaștere identitară, alături de educația strictă din familia maghiară, au fost exprimate de interlocutorii noștri drept sursă

¹⁶ Fost responsabil în administrația centrală locală; inspector școlar de etnie maghiară.

¹⁷ responsabil în sistemul educațional de etnie mixtă.

¹⁸ Fost viceprimar Sf. Gheorghe.

de tensiune. Intelectualii maghiari intervievați nu doresc să renunțe la „dreptul câștigat” de a preda în limba maghiară actualele materii, dar recunosc că **restrângerea predării limbii române conform actualului Proiect nemulțumește în aceeași măsură și comunitatea maghiară, întrucât scade șansele de succes economic ale acesteia.**

Politizarea actului educațional

Percepția populației investigate, indiferent de etnie, este că actualele prevederi ale Proiectului Legii Educației Naționale referitoare la minorități au caracter politic, „întrucât vin alegerile și unele partide vor să iasă în față cu ceva”¹⁹. În plan concret, politizarea este percepută la nivelul deciziei administrative și prin conținutul manualelor.

Totodată, reprezentanții ambelor etnii au recunoscut că prevederile din Proiect referitoare la creșterea puterii directorului de școală vor conduce la politizarea actului educațional și la „creșterea exponențială” a nepotismului în sistem. Implicit, calitatea procesului educațional va avea de suferit.

Profesorii români au ținut să sublinieze că **aducerea de manuale din străinătate, în condițiile în care controlul asupra inspectoratelor se va exercita politic *de jure*, este de natură să înstrăineze și mai mult cele două comunități.** Această opinie este susținută și de reprezentanți ai inspectoratelor școlare de etnie mixtă. De altfel, inclusiv responsabili de etnie maghiară, profesori și inspectori școlari, au declarat că **manualul de istorie este deja politizat, tipărirea lui în afara României foarte probabil că va crește conținutul politico-idologic** al acestuia, „în condițiile în care filiera de control curricular va fi de data aceasta conform legii în mâinile unor grupări politice”²⁰.

Politizarea este văzută de interlocutori și la nivelul *tipului* de examinare orală a testelor de competență lingvistică pentru reprezentanții minorităților naționale, care nu poate fi contestată. În acest fel, comisiile de examinare ar căpăta puteri discreționare.

Creșterea distanței sociale dintre comunități

Un alt mijloc de creștere a distanței sociale este **descentralizarea**: „Descentralizarea prevăzută de actualul Proiect va crește înstrăinarea dintre diferitele comunități etnice. Separarea tinerilor după programele diferite de studiu pe criteriu lingvistic va determina existența a două tipuri de învățământ paralele, în același spațiu administrativ. Nu doar că aceasta contrazice Constituția, dar va determina construcția mentală a două tipuri umane care conduc la două tipuri de societăți. Dispare ideea de comunitate interculturală, în locul ei apar două societăți separate, dispare omul locului.”²¹

¹⁹ Consilier local de etnie maghiară.

²⁰ Inspector școlar de etnie mixtă.

²¹ Responsabil politic local.

Cuprins

Recomandări	2
Aspecte introductive și metodologice.....	3
Considerente pe marginea contextului legislativ european	4
Implicații sociale și de interes național	6
Considerații pe marginea Proiectului	8
Chestiunea lingvistică	8
Comentarii	8
Problematika manualelor	9
Comentarii	9
Supradiscriminarea – alte prevederi	11
Comentarii	11
Schimbările structurale și politizarea mediului educațional	12
Comentarii	13
Finanțarea din venituri proprii vs. bugetul de stat.....	15
Comentariu.....	16
Învățământul superior.....	16
Numire decani (universități multilingve) și prorectori	16
Comentarii	16
În plan local	17
Enclavizarea – scăderea generală a calității vieții	17
Politizarea actului educațional	18
Creșterea distanței sociale dintre comunități	18